

GRØNLANDS FLORA 1857-1957

Af cand. mag. *Knud Jakobsen*

Den 31. marts 1828 gled briggen „Hvalfisken“ ud fra Københavns red. Rejsens mål var Grønland, og om bord var medlemmerne af den ekspedition, der under ledelse af løjtnant V. A. Graah skulle eftersøge nordboernes Østerbygd. To naturhistorikere var med, geologen Chr. Pingel og botanikeren Jens Vahl.

Før Vahl havde vel også andre hjembragt planter fra den fjerne koloni. I et tidligere hefte af „Grønland“ har J. Grøntved beskrevet Paul Egedes gamle plantesamling fra 1739, hvori findes 25 arter blomsterplanter, en ulvefod og en padderok fra Grønland. I begyndelsen af det 19. århundrede blev mere indgående indsamlinger også foretaget af botanikeren M. Wormskiold, zoologen O. Fabricius, mineralogen K. L. Giesecke, C. P. Holbøll, der senere blev inspektør for Sydgrønland, og grev F. C. Raben til Ålholm.

Men ingen af disse fik dog nær den samme betydning som Jens Vahl. De planter, han under løjtnant Graahs ekspedition 1828-29 fandt i hidtil ganske ukendte egne af Grønland, vakte så stor en interesse, og så tilfreds var man med Vahls arbejde og uhyre flid, at han blev anmodet om at fortsætte sine botaniske indsamlinger i Vestgrønland. I de 7 følgende år berejste Vahl da næsten alle kolonierne fra Julianehåb i syd til Upernavik i nord og trængte også langt ind i ubeboede og ukendte egne. Han var 40 år, da han vendte tilbage til København 1836 med en kæmpemæssig samling af planter.

1838-39 deltog Vahl i en fransk ekspedition til Nordkap og Svalbard. Året efter blev der sikret ham en stilling som assistent ved Botanisk Have, hvor Vahl begyndte bearbejdelsen af sine store samlinger og udarbejdelsen af en håndbog over Grønlands flora. Flere nye arter fik han beskrevet, men oversigten over hele floraen nåede han desværre aldrig at få afsluttet, før han døde 1854.

Vahls mangeårige og utrættelige virksomhed i Grønland fik dog blivende værdi især gennem det værdifulde grønlandske herbarium, som han testamenterede til Botanisk Have. Det adskiller sig fra næsten alle de ældre indsamlinger ved, at der er omhyggelige beskrivelser af, hvor planterne er blevet fundet; en væsentlig an-

Saxifraga tricuspidata. Rottb.

E Groenlandia 64° 10' — 72 48'.

1. Pittenberk.

J. Vahl.

2. Godthaab.

3. in locis humosis per pedes alpinum
prope Neahornak. distr. Colon
Umanak. 1836. Juli.

4. in fissuris rupium ad pedes
alpinum prope Faarbothavn.
1833. Sept.

5. in locis saxosis et fissuris rupium
tum ad latera tum ad pedes alpinum
distr Colon. Umanak. 1834. Juli.

6. in locis saxosis et in fissuris rupi-
um per latera et pedes alpinum.
fl. Upernivik. 1834. Aug. J. Vahl.

Fig. 1. Etiketter fra Jens Vahls herbarium. De enkelte etiketter er heftet fast på herbariearket med knappenåle.
Arten er tornet stenbræk.

ledning til, at dette herbarium er særdeles benyttet den dag i dag. Fig. 1 viser nogle af Vahls etiketter, der er affattet på latin.

Det blev Vahls efterfølger i embedet ved Botanisk Have, Johan Lange, som skulle fortsætte hans arbejde. Få år efter Vahls død blev Lange opfordret til at skrive den botaniske del af det naturhistoriske tillæg til H. Rinks bog „Grønland geografisk og statistisk beskrevet“, der udkom 1857. Lange gav heri en liste over alle kendte grønlandske karplanter (ulvefodsvækster, padderokker, bregner og

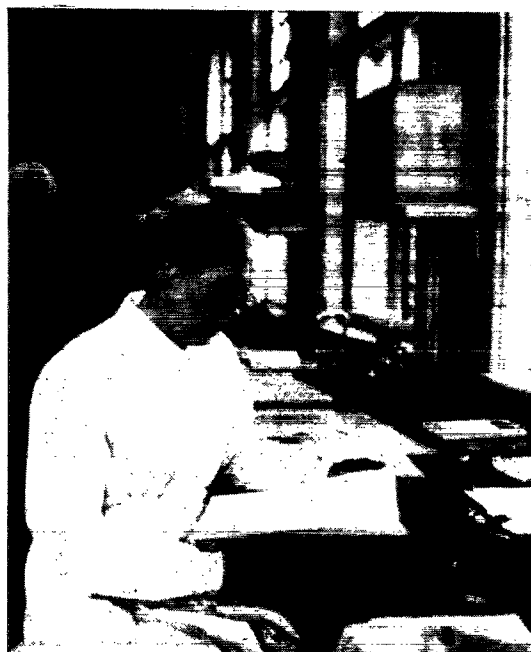

Fig. 2.

Foto: T. W. Bøcher

Malerinden Ingeborg Frederiksen i arbejde med tavlerne til „Grønlands Flora“ på Botanisk Laboratorium.

alle frøplanter) med angivelse af deres udbredelse. Hans oplysninger var især hentet fra Vahls efterladte manuskripter og herbarium. Arbejdet var let, da Vahls plantebestemmelser gennemgående er meget pålidelige. Oversigten indeholder 320 arter. Heraf var kun 98 fundet på østkysten, der dengang var næsten ukendt. Langes liste, der nu er 100 år gammel, er den første samlede oversigt over Grønlands flora. Det er dog kun en liste uden nøjere beskrivelse af arterne; men inspireret af Vahls righoldige samlinger gav Lange i indledningen til sin oversigt løfte om at forsøge på at fuldende Vahls værk. Over 20 år skulle dog gå, før Lange tog arven op. I de mellemliggende år var han stærkt optaget af omfattende arbejder med den danske og spanske flora.

I tiden fra Vahls rejser til 70erne i forrige århundrede blev kun få plantesamlinger hjembragt til Botanisk Museum i København. En radikal ændring medførte den på initiativ af professor Fr. Johnstrup iværksatte systematiske geologiske og geografiske undersøgelser af Grønland. I de først udsendte ekspeditioner deltog dog ingen botanikere; men flere af de udsendte geologer havde stor interesse for botanik og var flittige samlere. Nævnes må især K. J. V. Steenstrup og A. Kornerup. Opsigt vakte Kornerups fund af planter på „Jensens Nunatak“ bag Frederikshåb Isblink, hvor han indsamlede ikke mindre end 27 arter blomsterplanter på disse 15-1700 m høje, isolerede fjeldtoppe, der på alle sider er omgivet af indlandsisen. Hans planter blev beskrevet og publiceret af Johan Lange 1879.

Hermed genoptog Lange sin virksomhed for den grønlandske planteverden, og allerede 1880 gennemførte han sin så længe henlagte udarbejdelse af en håndbog over den grønlandske flora. Den blev trykt i Meddelelser om Grønland under titlen: „Conspectus Florae Groenlandicae, Pars prima. Oversigt over Grønlands Flora“. Grundmaterialet til den var stadig Vahls rige samlinger og efterladte manuskripter. Endvidere var alle indsamlinger siden Vahls rejser blevet indarbejdet, således at Lange nu kunne angive 378 arter karplanter fra Grønland. Hans arbejde

er dog ikke let tilgængelig læsning uden for den snævrere fagkreds. Kun nye eller kritiske arter og varieteter er nøjere beskrevet og kun på latin. Der er ingen danske navne til slægterne eller arterne. Lange har derimod medtaget grønlandske navne for disse, hvor sådanne var kendt. Kun beskrivelserne af arternes voksesteder er på dansk.

I Langes „Conspectus“ er der ingen billeder af de grønlandske planter. Men også hertil har han ydet væsentlige bidrag, idet han lod optage adskillige grønlandske planter i det store danske billedværk „Flora Danica“, til hvilket Jens Vahl tidligere havde ydet bidrag. 1883 udgav Lange endvidere alle tavler over grønlandske planter i dette værk (ialt 336) som et specialbind under navnet „Icones florae Groenlandicae“ (Billeder af Grønlands flora).

Siden hen fulgte to tillæg til „Conspectus“. I det første fra 1887 beretter Lange om talrige nye fund, og det samlede antal kendte arter bragtes herved op på 395. 1887-94 fulgte endelig tredje og sidste del af „Conspectus“, hvori L. Kolderup-Rosenvinge giver endnu et tillæg til den grønlandske karplanteflora. Trods tilføjelse af flere nye arter blev det samlede antal reduceret til 374, idet ikke få tvivlsomme tidligere angivelser her blev udeladt. De to sidste bind indeholder i øvrigt en omfattende oversigt over Grønlands mos-, lav-, svampe- og havalgflora.

1664 arter grønlandske planter er angivet i dette store samlearbejde. Langes virksomhed ved denne publikationsrække ophørte med udgivelsen af anden del,

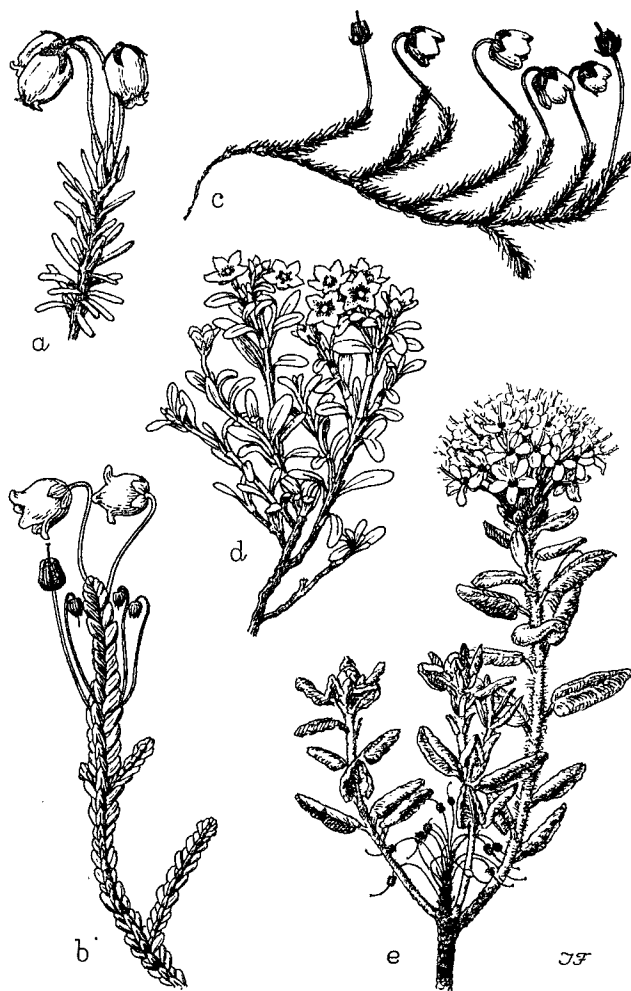

Fig. 3. En af tavlerne i „Grønlands Flora“ 1957.
a: Blålyng (*Phyllococe coerulea*) - b: Kantilyng (*Cassiope tetragona*) -
c: Moslyng (*Harrimanella hypnoides*) - d: Kryblyng (*Loiseleuria procumbens*) - e: Grønlandsk post (*Ledum groenlandicum*).

der også blev hans sidste større arbejde over den grønlandske planteverden. Men hans publikationer havde allerede da skaffet ham internationalt ry som en sikker autoritet vedrørende arktiske planter og den bedste kender af den grønlandske flora, som han desværre aldrig selv fik lejlighed til at se ved rejser i landet.

Slutningen af det forrige samt det 20. århundrede bragte et enormt tilskud til kendskabet om den grønlandske planteverden, særlig fra den hidtil næsten ukendte østkyst og de nordligste dele af landet. Botanisk virksomhed blev tidligt en integrerende del af alle større ekspeditioner. Allerede 1884 deltog hele to fagbotanikere, Eug. Warming og Th. Holm, i „Fyllækspektionen“, og efter sidste verdenskrig har flere selvstændige botaniske ekspeditioner gæstet den grønlandske vestkyst. En omfangsrig botanisk litteratur er blomstret op i de talrige ekspeditioners kølvand, men kun en ringe del af denne indeholder forsøg på at give en fornyet oversigt over hele den grønlandske karplanteflora, og kun få værker henvender sig til en større læserkreds udenfor den faglige verden.

1902 påbegyndte den danske botaniker C. H. Ostenfeld udgivelsen af et illustreret værk, „Flora Arctica“, der skulle give en beskrivelse af alle karplanter i arktiske egne; men kun første del, skrevet af ham selv og O. Gelert, blev publiceret. Denne del indeholder beskrivelser af bregner, padderokker, ulvefodsvækster, nøgenfrøede og enkimbladede frøplanter. Teksten er på engelsk, og i modsætning til Langes „Conspectus“ er der her bestemmelsesnøgler til såvel familier som slægter og arter.

Ostenfeld gav siden hen en tabellarisk oversigt over hele den grønlandske karplanteflora i sin afhandling: „The Flora of Greenland and its Origin“ fra 1926. Der er her for alle arter givet oplysninger om deres udbredelse i landet. Denne liste, der omfatter ialt 390 arter, har indtil vore dage været den nyeste samlede oversigt over Grønlands flora. For Østgrønland alene foreligger der dog en tilsvarende nyere liste fra 1937 i et arbejde af G. Seidenfaden og Th. Sørensen i Meddelelser om Grønland, bind 101. Antallet af arter i denne liste er 321.

Indtil vore dage har det kun været fagbotanikere, der kendte alle de grønlandske blomsterplanter. En væsentlig årsag hertil har været savnet af en let tilgængelig håndbog med beskrivelser af alle arterne. Norge har her været langt forud for os. Hanna Resvoll-Holmsens lille, rigt illustrerede „Svalbards Flora“ er nu 30 år gammel. Der findes ligeledes håndbøger over Færøernes og Islands karplanter. Men den, der har villet lære de grønlandske planter at kende, har måttet hente sine oplysninger fra mange forskellige afhandlinger, både danske og udenlandske. Mange af de tidligere omtalte oversigtsværker, også Langes „Conspectus“, har næppe heller været til megen hjælp for amatørbotanikeren.

Det er på baggrund af denne mangel, at den nye håndbog, „Grønlands Flora“, fra 1957 er blevet udarbejdet*. Der er i denne givet beskrivelser på dansk af alle de i Grønland fundne karplanter, ialt 581 arter, og der er bestemmelsesnøgler til familier, slægter og arter, der næsten alle har fået danske navne. Malerinden Ingeborg Frederiksen har nedlagt et stort arbejde i floraens farveplancher og tavler. Næsten halvdelen af håndbogens arter har hun afbildet, og det uden selv at have haft lejlighed til at besøge Grønland og med modeller, der oftest kun har været pressede og tørrede planter. På fig. 3 ses en af floraens tavler.

Botanikerens byggesten er arterne. Et meget vigtigt led i det botaniske arbejde på Grønland er da også undersøgelsen af, hvilke arter der forekommer deroppe. I de 100 år, der er gået siden Langes første liste, er mange nye blomsterplanter blevet fundet. Tabellen nedenfor kan give et indtryk heraf:

Antal karplanter i:	Hele Grønland	Vestgrønland	Østgrønland
Lange hos Rink 1857	311	308	98
„Conspectus“ 1880-94	371	364	206
Ostenfeld 1926	382	371	256
Seidenfaden og Sørensen 1937 . .			318
„Grønlands Flora“ 1957	485	448	333

De arter, som i nyere tid er blevet indslæbt fra Europa, er ikke medtaget her. Oversigten viser, at siden 1857 er det samlede antal for hele Grønland blevet 1½ gang og for Østgrønland alene mere end tre gange så stort.

En anden meget vigtig opgave for grønlandsbotanikeren er det tillige at skaffe oplysninger om de enkelte arters udbredelse i landet. Kun et fåtal af blomsterplanterne forekommer overalt i Grønland. Det er i og for sig ikke så underligt, thi Grønland er mere en verdensdel end en ø. Afstanden fra Peary Land til Kap Farvel er som fra Oslo til Sicilien, og i botanisk henseende er springet fra Nordgrønlands barske fjeldmarker til birkekrattene i Sydgrønlands lune dale også næsten lige så stort som fra Norges nåleskove til Middelhavslandenenes makivegetation.

* Tyge W. Böcher, Kjeld Holmen og Knud Jakobsen: Grønlands Flora, P. Haase & Søn's Forlag. En anmeldelse af denne håndbog bringes i næste nummer af tidsskriftet.